

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ДАРУНКІВ Ф. ФРЕБЕЛЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуалізовано проблему формування професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до використання дарунків Ф. Фребеля в інклюзивному освітньому середовищі. Проаналізовано наукові положення підготовки сучасного педагога, розкрито поняття “фребельпедагогіка”. Дарунки Ф. Фребеля визначено як невід’ємний складник інклюзивного освітнього середовища, важливий чинник формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти. Обґрунтовано ідею про те, що оволодіння майбутніми вихователями фребельпедагогікою забезпечить набуття навичок якісної професійної діяльності в системі інклюзивної освіти. Проаналізовано алгоритм використання педагогічної спадщини Фрідріха Фребеля в практиці роботи сучасного закладу дошкільної освіти. Охарактеризовано особливості педагогічної системи Фрідріха Фребеля. Автор доходить висновку, що в результаті вивчення навчальної дисципліни “Інноваційні технології у роботі з дітьми дошкільного віку. Педагогіка Ф. Фребеля” майбутній педагог оволодіває знаннями та навичками, необхідними для ефективної роботи з дітьми з особливими потребами у звичайних закладах дошкільної освіти. Фребельпедагогіка є цілісною системою навчання та виховання дітей дошкільного віку в контексті концептуальної моделі Ф. Фребеля. Використання майбутніми вихователями спадщини Фрідріха Фребеля – це цілісний процес професійної підготовки, у результаті якого у студентів формується готовність до означеного виду діяльності. Автор переконаний у тому, що педагогіка Ф. Фребеля має на меті забезпечити підготовку майбутніх вихователів до включення дітей з особливими потребами у звичайні групи закладу дошкільної освіти, сприяти реалізації дітей щодо рівного доступу до якісної освіти без упереджень та стереотипів.

Ключові слова: підготовка, майбутні вихователі, фребельпедагогіка, заклад дошкільної освіти, інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, інновація, Дари Фребеля.

Сучасний етап процесу становлення системи дошкільного виховання в Україні пов’язаний із необхідністю розширення теоретико-методологічної бази вітчизняної дошкільної педагогіки, а також недостатнім розробленням і вивченням зарубіжного досвіду дошкільного виховання.

Орієнтація українського суспільства на принципи демократії, оновлення системи дошкільної освіти (зміна співвідношення родинного і суспільного дошкільного виховання, урізноманітнення його форм, багатоваріантність освітньо-виховних програм) зумовлюють необхідність нововведень у системі підготовки фахівців дошкільної освіти. На це спрямована Державна національна програма “Освіта. Україна ХХІ століття” [5]. Вона передбачає перехід до гнучкої, динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, формування мережі закладів вищої освіти, здатної за освітніми та кваліфікаційними рівнями, типами, формами і термінами навчання, джерелами фінансування задовольняти інтереси особи, потреби кожного регіону і держави у педагогічних кадрах.

Для теорії та практики дошкільної освіти значущими вважаємо ідеї видатного педагога-реформатора, засновника дитячого садка Фрідріха Фребеля. Видатні діячі дошкільного виховання (С. Русова, Н. Лубенець, К. Ушинський, Є. Водовозова, А. Симонович, О. Усова та ін.) вивчали та аналізували педагогічну систему Ф. Фребеля, визначали її позитивні та негативні боки, рекомендували використовувати його ідеї з урахуванням особливостей національного виховання та соціокультурних умов своєї країни. Значний внесок у реалізацію ідей трансформування змісту дошкільної освіти здійснено сучасними науковцями: А. Богущ, Н. Гавриш, Л. Артемовою, Т. Поніманською, Н. Лисенко.

Питання готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти досліджувалося зарубіжними вченими Т. Лорманом, Д. Депплер, Д. Харві, російськими та українськими науковцями: Н. Буковцою, І. Хафізуліною, О. Воробійовою, А. Колупаєвою, К. Волковою, О. Антоною, О. Мартинчук, Т. П’ятаковою, В. Засенком, Н. Назаровою, Ю. Шумилівською та ін.

Наукова інформація про педагогічні погляди Ф. Фребеля недостатньо представлена у сучасній вітчизняній педагогіці. Освітні ідеї німецького педагога щодо розвитку й виховання дитини дошкільного віку з особливими освітніми потребами потребують систематизації та узагальнення [7, с. 2].

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури й наукових досліджень із названої проблеми дав змогу з’ясувати теоретико-методичні основи формування підготовки майбутніх вихователів інклюзивного освітнього середовища закладів дошкільної освіти до впровадження педагогічних ідей Ф. Фребеля, засвідчив недостатню розробленість педагогічної, методичної літератури стосовно використання фребельпедагогіки в освітньому процесі.

Мета статті – аналіз системи професійної підготовки майбутніх вихователів до використання дарунків Ф. Фребеля в інклюзивному освітньому середовищі.

Модернізація галузі дошкільної освіти потребує творчого використання педагогічної спадщини різних історичних епох і цивілізацій, їх переосмислення. Ми вивчаємо історію розвитку педагогічної думки через призму сприйняття життя і творчої діяльності найвидатніших постатей, що прославилися своїми досягненнями

і зробили значний внесок у розвиток гуманістичної педагогіки, яка сприяла формуванню нового типу людської особистості.

Німецький педагог першої половини XIX століття Фрідріх Фребель увійшов в історію педагогіки як педагог-гуманіст, видатний діяч у галузі дошкільного виховання, автор ідеї суспільного дитячого закладу [3, с. 6]. Вона ставить основу педагогічної науки, ґрунтується на своєрідному синтезі теорії пізнання, логіки, психології і дидактики. Серед характерних особливостей педагогічної системи Ф. Фребеля: обґрунтування засобів і методів виховання дітей дошкільного віку; розроблення теорії гри та створення практичних посібників для дитячих ігор; організація закладу для виховання дітей та введення терміна “дитячий сад” як назви для закладу суспільного дошкільного виховання.

Вважаємо за потрібне уточнити термін “фребельпедагогіка”. За твердженням О. Е. Анісімової, “фребельпедагогіка – це цілісна система навчання і виховання дітей дошкільного віку в контексті педагогічної концепції Ф. Фребеля; розділ педагогічної науки про зміст, форми і методи розвитку, навчання та виховання, передачі соціального досвіду від педагога до вихованця” [1].

Метою виховання Ф. Фребель уважав розвиток природних здібностей дитини. Він наголошував, що виховання повинно керувати “саморозкриттям дитини”, але, на думку вченого, саморозкриття неможливе без зовнішніх впливів, тому необхідні різноманітні засоби виховання й види діяльності, що і забезпечать розвиток здібностей, задатків та інтересів дитини [9, с. 109].

Важливо дослухатися до думок Ф. Фребеля про те, що “...дітям необхідне спілкування з іншими, для того щоб їх розвиток був гармонійним. Потреба людини у спілкуванні закладена в основу прогресу...” [10].

Видатний педагог наголошував, що у навчальному процесі слід обов’язково враховувати індивідуальний підхід до дітей. На його переконання, головним засобом повноцінного розвитку дитини як індивідуальності і суспільної особистості виступає спілкування з дорослими та однолітками. Своєю педагогікою Ф. Фребель демонстрував проникнення в інтереси дитини, в її духовний світ, думки, прагнення як засіб вибору адекватних педагогічних дій, реакцій на її поведінку.

Ми переконані у тому, що сучасний вихователь, інноваційний, моралістичний педагог, який працюватиме з дітьми з особливими освітніми потребами, повинен керуватися глибокою гуманістичною фребельпедагогікою.

Зокрема, науковець Г. Беленька пропонує підготовку студентів до використання педагогічної спадщини Фрідріха Фребеля в практиці роботи сучасного закладу дошкільної освіти будувати за таким алгоритмом:

- ознайомлення студентів із певним питанням (проблемою) курсу та його реалізацією у практиці роботи вітчизняних та зарубіжних закладів дошкільної освіти на лекційному занятті;
- висвітлення у контексті питання, що розглядається, поглядів та педагогічних ідей Ф. Фребеля та інших педагогів-класиків на семінарських заняттях;
- практичне порівняльне ознайомлення з методикою роботи з дітьми сучасних педагогів та педагогів-класиків на практичних заняттях;
- аналіз стану практики з питання, що вивчається (на лабораторних та практичних заняттях із дошкільної педагогіки, що проводяться в умовах дитячого садка);
- аналіз доцільності та можливостей використання педагогічної спадщини (ідей, методики, змісту навчання) того чи іншого педагога на сучасному етапі розвитку суспільства та дошкільної освіти;
- вправління у використанні різноманітних методик навчання та виховання дітей в умовах навчальних занять та практики;
- формулювання аналітичних підсумкових тез із розглянутого питання [2, с. 190–191].

Ще А. Макаренко у праці “Про виховання” висловив думку про те, що у педагогічній діяльності головне не талант, а майстерність, заснована на вмінні, на кваліфікації. Видатний педагог був переконаний, що якість фахівця залежить від якості його навчання [6]. Ідеї відомого педагога є актуальними і сьогодні в контексті формування професійної готовності педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти, що підтверджується науковими працями К. Волкової [4].

О. Воробйова у своїх дослідженнях, що стосуються питання професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми в умовах інклюзивного середовища, стверджує, що для практичного здійснення інклюзивного навчання необхідно вирішити низку проблем, пов’язаних не тільки з матеріальною базою, а й і з різними позиціями членів суспільства і, насамперед, неготовністю педагогів до здійснення своєї професійної діяльності в нових умовах. Ураховуючи, що дитина з обмеженими можливостями має право на вільний вибір освітньої установи, кожен педагог повинен мати певний набір компетентностей, необхідний для роботи в інклюзивному освітньому середовищі [5].

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» з метою вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів та забезпечення якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти Міністерством освіти і науки України було рекомендовано з 2012/2013 навчального року запровадити у навчальному процесі закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку педагогічних працівників за напрямом “Дошкільна освіта”, навчальну дисципліну “Основи інклюзивної освіти” відповідно до програми “Основи інклюзивної освіти”, розробленої Інститутом спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Ми вважаємо, що вивчення студентами однієї дисципліни не дасть вагомих результатів щодо підготовки майбутніх вихователів до роботи в інклюзивних групах закладу дошкільної освіти, тому підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти у комунальному закладі вищої освіти “Луцький педагогічний коледж” Волинської обласної ради також здійснюється під час вивчення дисципліни “Інноваційні технології у роботі з дітьми дошкільного віку. Педагогіка Ф. Фребеля”. Навчальна дисципліна “Інноваційні технології у роботі з дітьми дошкільного віку. Педагогіка Ф. Фребеля” має на меті забезпечити підготовку майбутніх вихователів до включення дітей з особливими потребами у звичайні групи закладу дошкільної освіти, сприяти реалізації дітей щодо рівного доступу до якісної освіти без упереджень та стереотипів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни майбутній педагог оволодіває знаннями та навичками, необхідними для ефективної роботи з дітьми з особливими потребами у звичайних закладах дошкільної освіти; знайомиться з філософським, історичним, соціально-культурним, педагогічним, нормативно-правовим обґрунтуванням процесу включення дітей з особливими потребами до системи дошкільної освіти; засвоює теоретичні основи принципу інклюзивної освіти та фребельпедагогіки, систему основних понять дисципліни, міжнародні документи та національне законодавство щодо задоволення освітніх потреб дітей з особливими потребами, шляхи включення дітей з особливими потребами до системи дошкільної освіти, вплив різних видів розладів на процеси навчання і виховання дітей з особливими потребами, стратегію роботи з дітьми з особливими потребами.

Програма дисципліни “Інноваційні технології у роботі з дітьми дошкільного віку. Педагогіка Ф. Фребеля” передбачає лекційні, семінарські, лабораторні заняття, самостійну та індивідуальну роботу студентів. У процесі вивчення дисципліни майбутні вихователі демонструють не лише теоретичні знання фребельпедагогіки та її гуманістичних засад, а й практичне використання дарів Ф. Фребеля з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами, вдало адаптовують матеріали дарів до умов інклюзивного освітнього середовища під час проходження педагогічної практики. Дуальна форма навчання, яка передбачена робочою програмою дисципліни “Інноваційні технології у роботі з дітьми дошкільного віку. Педагогіка Ф. Фребеля”, забезпечує безперервне вдосконалення теоретичних знань на практиці та вирішення допущених практичних помилок під час аудиторних занять.

Висновки. Отже, Ф. Фребель підходить до обґрунтування необхідності всебічного, гармонійного розвитку кожної дитини. Педагогом проголошується повага до особистості дитини, гуманне ставлення до дитячої душі, щира турбота про її фізичний та психічний стан. “Ми маємо прагнути ставитися до дитини стосовно її природи, її внутрішніх законів, маємо розвивати її, виховувати і навчати у непорушному єднанні з життям і природою. Таке розуміння дитини і людини взагалі є першим і вищим основним положенням, головною вимогою виховання людини” [8, с. 77]. Таким чином, підготовка майбутніх вихователів до використання Дарунків Ф. Фребеля в інклюзивних умовах у закладі вищої освіти має бути системною, спрямованою на оволодіння студентами професійно-ціннісними орієнтаціями (визнання цінності особистості дитини незалежно від її порушення; спрямованість на розвиток особистості у цілому, а не тільки на отримання освітнього результату; усвідомлення своєї відповідальності як носія культури та її транслятора для дітей з особливостями психофізичного розвитку); професійно-особистісними якостями (співчуттям, емпатією, толерантністю, педагогічним оптимізмом, високим рівнем самоконтролю і саморегуляції); професійно-особистісними вміннями (творчим підходом до вирішення проблем, креативністю, умінням дотримуватися конфіденційності особистісних таємниць вихованця) та інклюзивною компетентністю, яка забезпечить можливість майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів здійснювати моніторинг психофізичного і соціального розвитку дітей, особистісно-орієнтований підхід, урахування індивідуальні особливості кожної дитини, створювати умови для включення дітей з обмеженими можливостями в середовище закладу дошкільної освіти. Таким чином, перспективу подальших наукових розвідок ми вбачаємо в детальному описі кожного з етапів та визначенні ефективності використання майбутніми вихователями Дарунків Ф. Фребеля в інклюзивному освітньому середовищі закладу дошкільної освіти.

Використана література:

1. Анісімова О. Термінологічне поле фребельпедагогіки. *Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія “Педагогіка”*. 2014. Вип. 3. С. 3–10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pvskogp_2014_3_3.
2. Беленька Г. Підготовка студентів до використання педагогічної спадщини Ф. Фребеля в практиці роботи сучасного дитячого садка. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2007. Вип. 8. С. 188–191.
3. Борисова З. Фрідріх Фребель – засновник ідеї дитячого садка: (220 років від дня народження та 150 років від дня смерті). *Дошкільне виховання*. 2002. № 12. С. 5–7.
4. Волкова К. С. Использование наследия А. С. Макаренко в формировании профессиональной готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования. *Вестник ЛНУ*. 2013. № 7(266). С. 26–30.
5. Воробйова О. К вопросу о профессиональной подготовке будущего учителя начальных классов, способного работать в инклюзивной среде. *Материалы II Всероссийской научно-практической (заочной) конференции*. Москва : СВІВТ, 2012. С. 57–65.
6. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”). Київ : Райдуга, 1994. 61 с.
7. Макаренко А. С. О воспитании. Москва : Политиздат, 1990. 415 с.

8. Петухова Л. С. Новітні підходи до формування професійних компетенцій майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. *Початкова школа*. 2007. № 3. С. 1–3.
9. Фребель Ф. Дитячий садок: хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / за заг. ред. З. Н. Борисової. Київ : Вища школа, 2004. 511 с.
10. Фребель Ф. Педагогические сочинения / пер. с нем. Н. Н. Соколова. Москва, 1913. 581 с. Том II. Детский сад. (Детские игры. Устройство детского сада).
11. Фребель Ф. Педагогические сочинения / пер. с нем. И. Городецкого ; под ред. Д. Королькова ; изд. 2-е. Москва : Изд. К. Тихомирова, 1913. Т. I. Воспитание человека. 359 с.

References:

1. Anisimova O. (2014) Terminolohichne pole frebelpedahohiky [Terminological field of Froebel pedagogy]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoho oblasnoho humanitarno-pedahohichnoho instytutu im. Tarasa Shevchenka*. Ser. : Pedahohika.. Vyp. 3. S. 3-10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkgpht_2014_3_3. [in Ukrainian].
2. Bielienka H. (2007) Pidhotovka studentiv do vykorystannia pedahohichnoi spadshchyny F. Frebelia v praktytsi roboty suchasnoho dytiachoho sadka [Preparing students before the victory of the pedagogical recession of F. Froebel in practical robots of an ordinary child kindergarten]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Seriiia № 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy: Zb. naukovykh prats. Vypusk 8*. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova. S. 188-191. [in Ukrainian].
3. Borysova Z. (. 2002) Fridrikh Frebel – zasnovnyk idei dytiachoho sadka: (220 rokiv vid dnia narodzhennia ta 150 rokiv vid dnia smerti) [Friedrich Froebel - founder of the idea of kindergarten: (220 years since birth and 150 years since death)]. *Doshkilne vykhovannia*. № 12. S. 5-7. [in Ukrainian].
4. Volkova K. S. (2013) Yspolzovanye nasledyia A. S. Makarenko v formyrovanyy professionalnoi hotovnosti uchyteliei nachalnukh klassov k rabote v uslovyakh ynkluzyvnoho obrazovannia [Using the heritage of A. S. Makarenko in the formation of professional readiness of primary school teachers to work in an inclusive education]. *Vestnyk LNU*. № 7 (266). S. 26-30. [in Russian]
5. Vorobiova O. (2012) K voprosu o professionalnoi podgotovke budushcheho uchytelia nachalnykh klassov, sposobnoho rabotat v ynkluzyvnoi srede [On the issue of vocational training for a future primary school teacher who is able to work in an inclusive environment]. *materyaly II Vserossyiskoi nauchno-praktycheskoi (zaochnoi) konferentsyy*. Moskva : SVYVT,. S. 57-65. [in Russian]
6. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» («Ukraina XXI stolittia») (1994) [State National Program "Education" ("Ukraine of the 21st Century")]. Kyiv : Raiduha. 61 s. [in Ukrainian].
7. Makarenko A. S. (1990) O vospytanyy [About education]. Moskva : Polytyzdat. 415 s. [in Russian]
8. Petukhova L. Ye. (2007) Novitni pidkhody do formuvannia profesiinykh kompetentsii maibutnykh fakhivtsiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity [New approaches to forming the professional competencies of future specialists in preschool and primary education]. *Pochatkova shkola*. № 3. S. 1-3. [in Ukrainian].
9. Froebel F. (2004) Dytiachyi sadok: khrestomatia z istorii doshkilnoi pedahohiky [Kindergarten: a textbook on the history of preschool pedagogy]. Kyiv : Vyshcha shkola. 511 s. [in Ukrainian].
10. Froebel F. (1913) Pedahohycheskye sochyneniya [Pedagogical writings]. Tom I. Moskva : Vospytanye cheloveka. 359 s. [in Russian]
11. Froebel Frydrykh (1913) Pedahohycheskye sochyneniya [Pedagogical writings]. Tom II. Detskyi sad. (Detskye yhry. Ustroistvo detskoho sada). Moskva. 581 s. [in Russian]

Stasiuk D. A. Preparing future educators for the use of F. Froebel gifts in an inclusive educational environment

The problem of forming the professional training of future preschool teachers in the use of F. Froebel's gifts in an inclusive educational environment has been updated. The scientific provisions of preparation of the modern teacher are analyzed, the concept of "froebelpedagogy" is revealed. F. Froebel's gifts have been identified as an integral part of an inclusive educational environment, an important factor in shaping the professional competence of future professionals in the field of early childhood education. It is substantiated the idea that mastering the future tutors of froebelpedagogy will ensure the acquisition of skills of high quality professional activity in the system of inclusive education. The algorithm of the use of the pedagogical heritage of Friedrich Froebel in the practice of work of a modern preschool education institution is analyzed. The peculiarities of Friedrich Froebel's pedagogical system are described. The author concludes that as a result of the study of the discipline "Innovative technologies in working with preschool children. F. Froebel Pedagogy »The future educator has the knowledge and skills necessary to work effectively with children with special needs in regular preschool education. Froebel pedagogy is a holistic system of education and upbringing of preschool children in the context of F. Froebel's conceptual model. The use of future tutors of the heritage of Friedrich Froebel is a holistic process of professional preparation, which results in students' readiness for this type of activity. The author is convinced that F. Froebel's pedagogy aims to provide training for future caregivers to include children with special needs in ordinary groups of pre-school institutions, to promote the realization of children in terms of equal access to quality education without prejudice and stereotypes.

Key words: preparation, future educators, froebel pedagogy, institution of preschool education, inclusive education, inclusive educational environment, innovation, gifts of Froebel.